

COSAS PASSADAS,

QUALS RECORTS S' ESBORRAN

Barcelona de 1827 á 1843

PRÓLECH, Ó LO QUE SIA.

A poch temps que ab un títol molt semblant á lo que deixo escrit, publicá LA RENAIXENSA un llibre, que son autor, lo conegut lliterat En Antoni Bofarull, digué haberli sigut, en certa manera, inspirat per los notables articles que, intitolántlos «Memorias de un setenton,» havia també publicat, feya poch, en la «Ilustracion española y americana» lo distingit escriptor tant conegut ab lo pseudónim de «El Curioso parlante.»

Y afegia lo dit primer lliterat, que si s' havia determinat é escriurer aytal llibre, no era sens tenir quimera de que lo perjudiqué la comparació del assumpto ó del lloch, fentlo semblar petit al costat del que fet havia lo verídich y minuciós narrador de Madrit.

Donchs bé: també á mí me ha ocorregut una cosa pa-
ANY XI.—TOMO I.—Nº 3.—31 MARS 1881.

rescuda; puig lo llibre publicat per En Antoni Bofarull m' ha inspirat la idea d' escriure aquesta coseta que veurà qui s' aconhorte de serne llegidor: pero sápigam aquest, y sápigam tothom, que si l' autor de las «Costums que 's perden y recorts que fugen» nos diu tenir quimera de que son llibre sembli petit al costat de las «Memorias de un setenton,» molta mes ne dech tenir, y 'n tinch jo, de que encare mes de lo que ho es en quantitat, sembli mes petita en qualitat aquesta apuntació, que lo llibre del dit En Antoni Bofarull.

Mes com axí com á aquest un llibre, me tenia demanat temps ha lo Director de «LA RENAIXENSA, que li escrigués *quelcom*, y aixó ningú podrá dir que no ho siga; y com, per altra part, lo mateix autor de las «Costums que 's perden» diu que «tant de bo de Deu que son atreviment tingués imitadors,» deixats los escrúpols á un cantó, aquí van presentadas com á quadros disolvents y tals com rajan, las «Cosas que passen, quals recorts s' esborran.»

I

UN CAPITÁ GENERAL.

Vaig venir al mon en Barcelona en los últims temps de governar allí un capitá general de molta nomenada. Poca cosa, per tant, ne podría dir de observancia propia, pero me servirán los recorts que tinch de lo que n' havia sentit contar á alguns amichs de ma familia y parents de mes edat.

Deyan, donchs, qu' era molt gran lo terror que havia inspirat á Barcelona aquell general, y que no era sens fonament, puig apar que lo tal Senyor se mirava molt poch en dictar las ordres mes duras y estranyas, que solian ser executadas encontinent.

Entre altres dels fets que recordo haver oit referents á aquell bon Senyor, n' es un l' haver donat ordre á la policia que tenia, de tallar las quas de las donas que las portessen penjant, per los carrers, inseguintne una moda

que s' havia comensat á introduhir; axi com de arrebas-sar del cap dels homes que las portavan, las primeras *cachuchas* que la moda francesa comensava també á aclimatar.

Axi mateix maná en certa ocasió que todas las botigas tinguessen las portas tancadas en los dias festius, sense fer distinció de cap mena; y de aixó, sí, que me'n recordo jo, puig tenint uns parents en una botiga del carrer del Carme, qual casa no rebia claror mes que per la porta del dit carrer, estavan aquells dinant ab llum á la una del mitjdia de un diumenge en que ab la meua mare (Q. A. C. S.) los varem anar á visitar.

Moltas eran també las estranyesas menys trascendentals que d' aquell subjecte se contavan; y á mes de algunas que 's trovan ja consignadas per varios escriptors, com la de fer despertar la sua esposa per una banda de tambons col·locats prop de la arcoba hont dormia, y de haver fet passar per llarga estona abocat sobre un orinador á un empresari del teatre de Santa Creu que no havia fet desapareixer aquell lloch tan prompte com manat li havia, recordo haverne sentit contar algunas d' altres á ma familia, que per sí mateixos havian tingut ocasió de observar alguns de sos membres.

Consistia una de las estranyesas á que 'm refereixo, en que havéntseli encabritat al general de qui parlem un cavall que montava, al passar per devant de una banda de cornetas que tocavan marxa, al arribar á son palau lo féu lligar á una reixa del mateix posántli al costat uns trompets que rellevantse estigueren bufantli prop la orella lo instrument per llarga estona, fins que 'l van arribar á aturdir y aturrullar.

De l' altre ne fou víctima, encare que lleujera, relativament, un cisteller que hi havia per las voras del Born, al qui apar li deyan «lo cisteller del Rey» porque li havia donat aquell títol Ferrant seté pera premiarli lo present que li havia fet quan estigué á Barcelona, de un vas treballat de son ofici ab tanta habilitat que permetia om-

plirlo de aigua sens que 's bessés. Fou lo cas, que lo general de qui parlem va encarregar al dit cisteller un bressol de vimets y jonchs que fos cosa bona: féulo lo menestral, y quan joyós aná é portarlo al palau, sembla que al rebre lo recado lo general sortí á son encontre, y ab la espasa núa empeitá lo pobre cisteller escalas avall dihentli que si no fujia del seu devant, faria trossos d' ell y del bressol.

Y puch assegurar que 'l tal bressol era cosa molt notable pera aquell temps, puig adquirít per los pares del que aixó escriu, que ab tal ocasió oiren del cisteller la relació de lo ocorregut, fa molt pochs anys que rellegat en una golfa desaparegué entre las runas de unas obras que se hi feren.

Aquell home, empero, que tanta por feya, no deixava de tenir per aixó algunas estonas de bon humor, y en lo consulat de Russia, ahont concorria ab alguna freqüencia, lo propi que 'l pare del que aixó escriu, que ocupava llavors en lo comers de Barcelona un lloch un tant distingit, se 'l feya objecte de algunas brometas, que per cert quadravan molt poch ab lo posat tan ferreny ab que fora de allí se presentava.

II

LA ESTÁTUA DE FERRAN VII.

Per aquell temps fou que s' erigí en la plassa de *Palacio* y prop la porta de aquell edifici una estàtua de bronse de Ferran VII, rodejada de un jardinet en que hi havia plantats alguns baladres y oliveras; y com en lo basament que sostenia la estàtua hi estarian representadas, á lo que colejesch (puig ne tinch molt confús lo recort) algunas gavellas de blat y algun cep ó brancas d' ell ab rahims, com á símbol de la abundancia que portavan la pau y lo paternal govern del *desitjat*; y com així mateix la dita estàtua de aquest signés ab lo dit lo cantó en que 's trobava lo baladre (arbre poch saludable com es sabut), su-

posava la gent que volia dir lo Rey ab tal positura: «Si no 'n teniu prou de pa, vi y oli, aquí teniu baladre.»

Poch temps estigué, empero, aquella estàtua en son lloch, ja que los cambis polítichs que s' operaren la feren desapareixer á mitjans de 1835; y lo general que havia presidit á sa erecció, degué sortir de Barcelona, no sens correr sa vida algun perill, y rebre de una dona, que diguéren ser la viuda de altre de las víctimas de aquell, una tremenda bofetada prop de la Creu-cuberta.

III

LA MISSA DEL GALL.

Los que no han aconseguit, com solem dir, los temps que precediren á la supressió dels Regulars en 1835, no poden tenir una idea exacta de lo qu' era la nit de Nadal en aquella época.

Ja de molt temps avans de arribar tan assenyalada nit, los parents y amichs se concertavan per anar junts á las *matinas* y subsegüenta *missa del gall* y se disposavan los preparatius pera celebrar ab gran gaubansa tan gojós aconteixement.

Provehits de fanalets, perque los fanals d' oli de aquella época no cremavan totas las horas de la nit, se dirigian ab gatsara, grans y xichs, cap á alguna de las moltas iglesias de frares y monjas en que, á mes de las parroquias se celebrava lo naixement del bon Jesus, y allí se assistia per llarga estona á las cerimonias que s' hi feyan, que en alguns dels dits convents anavan acompanyadas de certs detalls menos solemnes, y fins podriam dir un tant impropis, si no 'ls haguessen disculpat la senzillesa y bona fé que de part de actors y espectadors generalment hi presidia.

Los cants de la comunitat en aquellas horas de nit, las tonadas populars que sonavan los órgans, las voladas dels aucells que 's deixavan anar en los presbiteris, las grans alimarias y fins los rastos de *neulas* de colors ab que 's

decoravan moltes iglesias, constituïan un verdader pla-her pera los concurrents, que 'ls feya oblidar lo fret y lo fanch que molts anys havian de soportar pera assistirhi.

A la sortida, s' acostumava anar á casa dels forners á cercar la coca ab oli y sucre que en semblant dia acostu-mavan regalar á sos parroquians; y al arribar á casa quan comensava á clarejar lo dia, se solia fer un bon esmorsar pera desquitarse del dia de peix y dejuni que precedeix á tan assenyalada festa.

IV

DEVOTS, CONFRARES Y CONFRARESSAS.

Vestit de negre, ab un manteu d' color de ala de mós-ca, ab un barret, si es no es, de teula, pero més semblant als que duhen are que als que portavan avans los ca-pellans, per lo overt de sas alas, y muntat en una mula guarnida també de negre, anava á la entrada de fosch per las cantonadas tocant una campaneta y mormulant pa-raulas, no sempre intel·ligibles, lo á qui lo comú de la gent anomenava lo «Devot, confreres y confraressas.»

Y era perquè ab aquestas paraulas comensava en cada cantonada la arenga que comenada tenia, arenga que re-petia tantas voltas quantas eran las confrarias á que per-tenia lo difunt ó difunts pera quins havia pujat á cavall de la mula; y consistia en comanar als respectivs con-freres preguessen pera l' ánima de aquell difunt ó di-funts.

V

LAS CORTINAS NEGRAS.

Mientras lo negre cavaller de las confrarias cumplia son encárrech per los cantons de la ciutat, la familia del di-funt, qual ánima comanava aquell á las oracions dels confreres, solia anar al Hospici (que no era costum lla-vors dirne, com are, la Casa de Caritat) á cercar tantas

cortinas negres com balcons tenia la casa habitació del dit difunt, y en quals balcons se col·locavan aquelles cortinas, com á senyal de que en la casa estava algú de cos present.

Apar que aquell benéfich establiment havia cercat en semblant servey un arbitre pera aumentar sas entradas, calculant molt be que no seria probable que cab particular volgués tenir propi tan trist objecte, y contant sens dubte, com devia contar, assegurat per la autoritat lo monopoli de tal servey.

L'empleo de semblants cortinas y l'ofici de «Devot, confreres y confraressas» cessaren al ocorrer la invasió del cólera morbo en 1834, per ordre de las autoritats, com á mida dirigida á mimvar lo pánich per la epidemia produhit; y no 's va restablir apres, per haver sobrevingut al poch temps conmocions polítiques que donaren altre giro á las costums é ideyas dels Barcelonins de aquella época.

VI

PASSAR BORJA AVALL.

Una sola vegada tinguí ocasió de presenciar tan repulsiu espectacle. y es molt probable que aquella seria la darrera també que l'ofriria la comptal ciutat.

Era jo molt nen y me portava de la má un criat acompanyantme cap á estudi, que hi anava al carrer de Mercaders; y com vivian mos pares en lo carrer d' en Raurich, y no estava oberta, com es sabut, la continuació del carrer de Fernando pujavam per lo del Call, y atravesant la plassa de S. Jaume, bastant més xica que are, y la Llibreteria, al arribar á la Baixada de la presó, hont en aquella data hi havia lo edifici que de tal servia, varem veurer una munió de gent, entre la que se distingían los barrets ab escarapetla dels mossos de la Escuadra.

La curiositat, en aquella edat tan natural, me feu tirar del bras del criat pera acostarme á veurer lo que aquell

aplech de gent originaria, y vas observar en mitj d' ell un home á dalt de un ruch ab la camisa cayguda sobre 'ls brassos, ensenyant pit y espatllas, ab un rétol de cartró devant del primer y ab los peus lligats ab una soga per sota la panxa del ruch.

La comitiva se va deturar, y despres de haver lo nunci sonat la sua trompeta y pronunciat algunas paraulas, que venían á esser un extracte de la sentencia, una persona, que per ma curta talla, no vas poder veurer, un home que m' digué lo criat era lo butxí, ab una fusta com una pala de jugar á pilota li va mesurar las espatllas, no se cuantas vegadas. Despres se va torná á posar en marxa la comitiva, y com apar que la Boria era carrer per ahont devían passar aquells á qui tal cástich se infligia, per aixó se deya á tan repugnanta cerimonia, com he dit: «passar Boria avall.»

VII

LA CREMA DELS CONVENTS.

Havía ja passat lo primer «cólera», (que pera mí, no havent experimentat cap desgracia en la familia, va esser una temporada molt cómoda y agradable) y m' havían tornat á posar lo jou, trovantme ja de intern en un col·legi, quan un dia de festa en que havíam sortit á passeig, al retornar vejerem que la gent se posava á correr per los carrers, y los vehins á tancar las portas de las suas casas.

No cal dir si nosaltres correrem també, y trobantme jo prop de ma casa, me vas estimar més quedarme en ella que tornar al col·legi, com se poden figurar los llegidors.

Allí, desde 'ls balcons que donavan al carrer d' en Raurich, veyam passar corrent per lo carrer de Fernando, ab grans crits y abalot las turbas que venían desde la *plassa de toros*, hont, com es sabut, comensá lo motí ab ocasió de la mala qualitat de las bestias que hi sortiren; y al poch temps várem veure destacarsen alguns grups

que entrant per lo nostre carrer se dirijiren cap al carreró de la Trinitat hont está la porta xica del convent de *Cal-sats*, mentres que altres embocant per lo carrer «del vidre» se dirijian á la porta xica també, que allí tenia lo convent de Capuchins, hont se troba avuy la «Plassa Real» comunicantse luego los dos grupos per lo carrer «de las Euras» que entre los dos mitjensava.

Figures lo llegidor lo tripijoch que allí passariam los vehins que s' trobavam entre aquells dos punts, sobretot quan vejerem que alguns indivíduos de las turbas se n' entravan en un forn de allí prop y sortian carregats de fugots ab que tractavan de cremar las portas dels dos convents esmentats.

Sort várem tenir de que algunas personas, que no sé quina mena de influencia podían tenir sobre 'ls amotinats, los hi féren reveure los perjudicis y desgracias que se originarian á una barriada tan encaixonada entre dits convents, y váren desistir de son projecte.

Patrullas de «urbanos» vingueren apres á rondar per allí, y durant la nit sortiren molts dels frares, refugiantse en las casas vehinas.

Lo essent-demá sapiguerem que en altres punts de la ciutat las cosas no havían passat tan tranquilament, pera dirho així; que los assassinats, lo incendi y la devastació regnaren sense cap mena de repressió per moltas horas, causant gran nombre de víctimas humanas, y arrebossant al art, pera convertirlos en cendras, una munió de objectes de inapreciable válua, ó posantlas en mans de vils lo-grers pera anar apres á enriqueir las bibliotecas y museus en estranyas vilas y ciutats; que lo convent de S. Joseph, hont está avuy la plassa mercat de aquest nom, fou lo primer que incendiaren; y que luego seguiren, lo magnífich de Sta. Catarina, hont hi ha també altre mercat; lo de S. Agustí, qu' es avuy parroquia; lo de Trinitaris des-calsos hont es avuy lo gran teatro del Liceo; lo de Carmelitas, hont ha estat fins are pochs anys la Universitat; y alguns altres.

Y fou tant lo esparverat que restá lo vehinat de resultas de aquellas terroríficas escenas, que á cada dos per tres se reproduhia una alarma, corría la gent y las portas se tancavan.

A una de aquestas alarmas doná lloch un fet tan senzill com lo haver untat ab aygua-ras y encés una rata que agafáren los fadrins del pastisser mallorquí establert en lo dit carrer de Fernando que tanta boga conseguí més endavant, y que tenía lo treballador en lo carrer dit de las Euras, en uns petits casinyols, precisament situats hont avuy está la fonda de Catalunya. L' animalet buscava, com era natural, una casa en que ficarse, en lo carrer primerament dit, y los vehins feyan per manera de que no fos la sua, per lo verdader perill que de altre modo corrían; y com alguns comensessen per aixó á tancar portas y á cridar, los qu' estavan més lluny é ignoravan la causa, anaren tancant també, y així se propagá fins á barris de aquell molt distants una alarma que tan senzill fonament solsament tenía.

VIII

MORT DEL GENERAL BASSA.

Passats alguns dias de la crema dels convents (onze, puig va ésser lo 5 de Agost), restablerta aparentment tan sols la calma, tornava ja jo á ésser al *colegi del carrer nou* y estavam dinant, quan sentirem gran avalot y correrem tots al balcó pera veurer qu' era.

L' espectacle que á mos ulls se presentá no se m' ha esborrat ja may de la imaginació, y encare m' sembla que veig venir aquella turba composta de xicots desarrapats, donas escabelladas y homes ab armas de tota mena, encesos de ira y calor, alsant un núvol de polsaguera y rodejant un bulto que alguns arrossegavan al cap de una corda ab la cridoria y abalot més infernals.

Las veus de aquella turba, més que la vista, nos informáren de que aquell bulto que arrossegava era lo cos del

general Bassa, enviat per lo Capitá general Llauder pera castigar los autors dels fets del dia de S. Jaume. ¡Tant era lo desfigurat que estava aquell cos per los cops, las feridas, la sanch y la pols, densá que los amotinats que havían entrat en lo Palau, pujant per la tribuna de la iglesia de Sta. Maria, en comunicació llavors ab aquell per medi de un pont que passava per sobre lo Fossar de las moreras, lo mataren ab un cop de pistola y lo tiraren de dalt á baix del balcó.

Al essent-demá los noys que vingueren al col·legi me digueren que al arriivar la terrible comitiva á la Rambla, havía cremat las despallas de aquell malhaurat militar, servint de combustible los papers de la Subdelegació de policia establerta hont avuy está lo quartel de la Guardia civil, y no sens que un gitano que figurava entre los amotinats portés la sua sanya fins al extrem de destrossar ab las dents una de las mans de aquell, que havía separat de son cadavre.

XI

LLUQUETS Y MISTOS.

Fins á aquella época los Barcelonins se havían servit, pera encendrer foch, del primitiu foguer, pedra y esca; y del clássich lluetet pera fer llum; operació complicada ja de seu y que la'n feya més moltras vegadas la mala qualitat de la pedra ó la humitat que s' havía apoderat de l' esca.

Cap de mos llegidors hi haurá que no sápigá lo qu' es una pedra y un foguer, porque alguns fumadores conservan encare semblants trastes pera encendrer sos cigarros ó pipas; més lo que hi haurá molts que no haurán vist sens dubte, seran los lluetets, puig han quedat enterament desterrats de nostres cuynas y arcobas hont ordinariament residían.

En aquestas derrereras, se 'ls acostumava tenir guardats dintre una bossa d' indiana, per lo comú, en amigable

companya ab la esca, lo foguer y la pedra, quatre *simples* ó elements, diríam, absolutament necessaris pera produhir la llum, y cada hu dels quals pera res servia sens la concurrència dels altres tres. Y las dificultats que originava ja de séu la multiplicitat de elements que en la operació de fer llum entrava, las aumentava no poch forsas vegadas lo tremoló que lo fret ó la por causavan en lo cor de molts que en las nits se veyan en la precisió de efectuarla, fentlos que 's piquessen mes aviat los dits que la pedra, y que brotessen del cop, avans foscós sangtrahits, que lluminosas espurnas.

Pera los que no sápigán, donchs, lo qu' eran lluquets, direm que eran uns trossos de cremuixa ó tronch del cànem, de un palm de llorch y ensofrats de cada cap que 's venian en paquets de unas dos dotzenas, lligats ab un jonch, y cada dotzena de paquets formant una roda ó rotllo, com avuy se fa ab las caxetillas de cigarrets.

Y no faltava qui ab las dents feya dos ó tres trossos de cada lluet, pera economisar, essent molt comú lo dirse, pera ponderar los bons efectes de l' estalvi, que fentho de aquell modo, una vella se va fer una casa ab l' estalviat.

Pero havia arribat l' hora pera 'ls pobres consocis de la pedra y lo foguer; y 'l sigle que havia arreconat los rets y 'ls cuots, los barrets de tres, y las calsas curtas y ab devantal que 's portavan quan va naixer, arreconá també los lluetes, y en son lloch compareixeren los mistos.

Y no podia ser d' altre manera: un sigle que á si mateix se comensava ja á donar lo nom de sigle de las llums, era menester que avans de fer desapareixer las tenebras morals, pera dirho així, de las intel·ligencias, fes desapareixer las tenebras materials de las nits.

Y vingueren los mixtos: y si be jo havia ja tingut ocasió de veurer, portats de Paris per mon difunt pare (Q. D. G. G) unas estelletas de teya ab una pasta en un cap, que s' encenian ficantlas dins de una empolleta hont hi havia un cert líquit, no deixá de causarme la mes agra-

dable sorpresa quant comparegué un dia un dels externs del col·legi ab un rast de mixtos d' esca, y una capseta ovalada ab alguns altres de cerilla que no 'ns cansavam de encendrer y contemplar.

X

LOS PRIMERS BARCOS DE VAPOR.

Altre acontereiment cridá per aquella época la atenció dels barcelonins, distrayentla per alguns moments dels cruenta epissodis á que continuament donavan peu las exacerbadas passions políticas.

Per primera volta arrivava al desabrigat port de la comptal ciutat un barco que no necessitava vent ni rem que 'l féssen correr; y fácil es de suposar la gentada que va pujar á *muralla de mar*, y la que no contenta ab aixó, va arribar fins á la Riba pera veurer de mes prop la prodigiosa nau.

No puch assegurar si fou lo «Phoceen» lo «Delfin,» ó lo «Mercurio» lo primer que ab sas valentas palas remoliná las aguas del tros de port comprés entremitg de la Capitanía d' ell y la *Matxina*, pero m' apar que no vas descaminat en adjudicar á un dels tres distinció semblanta, venint après lo «Balear» etc., etc.

XI.

LA MORT DE ODONELL.

Malhauradament la introducció dels mixtos y de la navegació per lo vapor, no inauguráren, com hauria estat de desitjar, una era de pau y de avansaments pera la nostra pobra pátria; y prompte los feren oblidar las turbulencias y motius que ab lo nom de *bullangas* seguiren formant la llarga llista que oberta ab la crema dels convents en 1835, no 's tancá fins al 1853 ab los fets que 's digueren de *la Jamancia*,

Estudiant estavam una vesprada en lo col·legi las llis-

sons pera lo endemà, quan de sopte sentirem soroll de tancar portas, obrir balcon y confusa cridoria. Obrírem també los nostres, y vejerem venir un gran aplech de gent cridant y gesticulant, portant alguns unas atxas de vent que ajitavan, produhint una pluja d' espurnas, una nuvolada de negre fum y uns contrastos de llum y fosca que donavan al conjunt l' aspecte mes fantástich que imaginar-se puga.

Vist, empero, de prop, mes que de fantástich tenia de horripilant aquell quadro; puig en mitj de aquella abigarrada y esfarehida munió, se veyá un clar qual centre ocupava un objecte de formas y colors indefinits que alguns ab una corda arrossegavan. Y com la escena del general Bassa no s' havia esborrat, ni molt menys, de ma imaginació, ben tost comprenquí que quelcom de semblant mirava.

Y efectivament: lo malhaurat D. Joan Odonell, valent militar carlista, jermá del que après fou tant temps ministre de D.ª Isabel II, presoner en la Ciutadela, fou assassinat dins de sa presó, llansat al fosso del fort, y de allí portat arrossegant lo seu cadavre per los carrers fins á cremarlo també en la Rambla, en *repressalias*, segons deyan los autors de tan horrible atentat, de altrás atrocitats per los *Facciosos* contra los *Cristins* comesas.

¡Quin efecte mes trist féren en mon ánim de nen semblantas escenas! Per dissort no fóren aquellas las derretras, y algunas me 'n restan encara que contar que molt contribuiren á inspirarme l' horror ab que sempre he mirat lo terreno hont se rebullen, mes ó menys interessadament excitadas, las passions políticas.

XII

LO QUATRE DE MAIG.

Y en efecte: ben prest vingué la representació de un acte quart de la tragedia que á mos ulls se desenrotllava, y aquella volta la escena va tenir pera mí doble interés,

puig la víctima m' era, encare que indirectament, relacionada.

Era lo quatre de Maig de 1837, y després de una encarnissada lluita en los encontorns de la plassa de S. Jaume, en que jugá per primera volta per los carrers la artillería, causant nombrosas víctimas, sucumbiren los sublevats, y dos dias après, un de mos condeixebles, al que 'm juntava particular amistat, havia quedat órfe de pare, fusellat aquest frente á casa «March de Reus» en la rambla de las Dressanas per fallo de un consell de guerra que al efecte 's reunió.

XIII

LA AGAFADA DELS NOYS.

Eram á mitjans de Maig del any 1839 quan al arribar un dia al col·legi los externs, comensá á correr la veu de que lo dia avans los Facciosos havian agafat los noys del col·legi dit «de 'n Figueras» en lo *torrent de l' Olla*, entremitj de Barcelona y Gracia, en ocasió que venian de passejar y fer volar gruas en un camp d' aquells encontorns.

Figúrense mos llegidors la alarma que aixó armaria entre nosaltres, *cólegas*, com nos consideravam, dels presoners, y quants comentaris ne féren nostras jovencelas imaginacions.

Y no n' hi havia pera menys, puig no era cosa de broma lo trovarse de sopte detingut, com aquella dotsena de noys, á la entrada de fosch en un lloch relativament desert, per dos homes armats que 'ls intiman los seguescan, y reunintse ab altres mes amunt los fan caminar un jorn y altre jorn fins arribar no menys que á Berga, la capital carlista de Catalunya, hont presidia com á generalíssim aquell mateix Senyor de qui nos havem ocupat en lo comens de aquesta relació.

Com aquest fet no deixá de tenir originalitat, y per altra part tinch á la vista una relació detallada del captiveri

de aquells dotze noys sencillament escrita per altre d'ells me sembla que no rebrán á mal mos benévols llegidors alguns detalls que de aquella relació vas á extractar.

Las edats de aquells noys variavan entre 8 anys escasos que tenia lo mes petit, y 15 que 'n contava lo mes gran; essentne procedents á saber: 4 de Barcelona, 4 de Vilanova y Geltrú, 1 de Reus y 3 de la Illa de Cuba.

Los que'ls apressaren anavan vestits de Miquelets, y ab lo pretext de que havian de pagar lo ban per haver fet volar unas gruas en un camp de prop de Gracia, los feren seguir juntament ab l'ajudant que'ls acompanyava (que resultá haber sigut cómplice de aquells) dient que los presentaria al Comandant.

Al cap de un bon rato que caminavan, feu un xiulet un dels suposats Miquelets, y comparegueren 5 homes mes ab fusells, boynas y morrals; y camina que caminarás, varen passar per prop de S. Cugat del Vallés, y per Matadepera, Oló, S. Feliu de Codinas, Prats de Llusanés y Olban, fins á arribar á la casa nomenada casa Minobas, hont foren presentats al Compte d'Espanya y hont un coronel nomenat Lacy los visitá y distraqué los 8 ó 9 dias que en dita casa estigueren.

Per fi arrivaren á Berga, hont foren allotjats en un convent de frares, los quins los cuidaren y donaren llissons ab regular y metódica distribució de temps com en un col·legi, proporcionantlos tot lo servey de taula, llit y demás necessari.

Quan lo Compte d'Espanya se trobava en Berga, ne feya anar cada dia dos ó tres á dinar ab ell, tractantlos ab molta amabilitat. Acabat de dinar, los deya que anessen á jugar al jardí, mentres ell descansaria; y al alsarse, los cridava ell mateix pera que l'acompanyessen á pendrer jelats; fins que á posta de sol, fentlos un petó, los despedia, acompanyantlos al convent un dels seus ajudants.

Molts dias los hi enviava sireras, abrecochs y altres régalets; mes pera no desmentir lo carácter excéntrich

que ja li havem tingut de regoneixer, un dia en que 'ls noys de quins parlem dormian ja feya estona, los hi va enviar llet gelada, fentlos llevar á tots pera pendrerla en un vas quiscú ab la sua cullereta; y com que estavan mitj endormiscats y era la cosa tan freda, diu la relació qu' extracto que bufavan com si fos calent.

Axí estigueren fins al 23 d' Agost en que los hi digueren que l' endemà sortirian cap á Barcelona, y efectivament se despediren del Compte, qui los va abrassar, desitjantlos un feliç viatge; y passant per Oristá, Estany, Castelltersol, S. Feliu de Codinas y Caldas, arribaren á S. Andreu lo dia 26, esperántlos hi los pares, encarregats y altres amichs, en 15 cotxes, y molta gentada de dit derrer poble y del del Clot, que'ls acompanya fins á Barcelona hont foren presentats al general Seoane.

Al esser presos los noys y á instancias de sos pares, se seguiren negociacions entre los generals de la Reyna, Valdes, Baró de Meer y Seoane y lo Compte d' Espanya pera deslliurarlos, haventne sigut presos en Mallorca hont se trobavan, dos fills de aquest y una filla del coronel carlista Segarra, y després de moltes negociacions, y de haver refusat lo compte, mostrantse molt agraviat, la proposta de entregarli 4000 duros, que li feren los pares dels dits noys pera llur rescate, fou convinguda la llibertat dels mateixos á preu d' esser canviats per ells y lo Deputat á Corts, Pelegrí, lo coronel carlista, Mondedeu y lo vocal de la Junta de Berga, Ventos.

Y com lo dit general Seoane s' empenyes en que 'l cambi de aquestos derrers no 's faria sense que avans estessen en llibertat los noys, y lo Compte d' Espanya s' hi negués, anavan passant dias y mes dias, fins que á la fi, excitat aquest per lo oferiment que li feren los pares baix paraula de honor, de que si 'l cambi no 's realisava, li tornarian los noys, se mostrá deferent lo dit Compte, y los va enviar, dient que ja qu' ell, com á facciós, confiava en sa paraula, esperava que dits pares com homes de

honor farian lo degut pera que se verificás lo cambi dels dits Ventos y Mondedeu.

Pera termenar aquesta relació y com á document curiós, copiaré la resposta que 'l mateix Compte d' Espanya doná á la carta que las mares dels noys li endressaren demanantli los deixés en llibertad. Diu així:

«Quartel general de Berga 2 de Juliol de 1839.—Senyoras D.^a etc.—Molt senyoras mevas: si 'ls amables é interessants fills de V. V. estiguessen en mon poder com en lo de un particular que pot ordenar los seus actes per la sola voluntad sua, aquestos jovencels, de qual detenció res ne vas sebrer fins que 'ls vegi en ma presencia, estarian retornats á sas familias fa ja temps, porque conech la forsa del carinyo dels pares. Pero ma posició m' imposa altres debers. Jo voldria Sras.; persuadir á V. V. del interés que m' inspiran los seus fills y del sentiment que sa detenció me causa, sentiment que tranquilisa algun tant tenintlos en ma taula, visitantlos ab freqüencia y estantne cerciorat del carinyós efecte que los hi demostran las personas á quinas tinch encarregada llur educació preciosa y cuidado particular. Mes de una volta m' he posat en lo lloch de V. V.; m' he fet carrech de la sua aflicció; y he procurat aliviarla en quant de ma part estés. Díganme V. V. quin género de obsequi apeteixen pera sos fills, y los será concedit. Pero pòs sense també V. V. en mon lloch; reflexionen un poch sobre lo que deu un General á son Rey; y m' atrevesch á creurer que no 'm culparán en son cor amable y just, si per condició única de la llibertat de los jovencels exigeixo la de alguns subjectes, sobre los quins tinch escrit y torno á escriurer avuy al General enemich. La persuació que facilita lo carinyo de mares, y los avansaments en diner que tenen fets al General Baró de Mer los marits y parents de V. V., no serán desatesos per lo seu successor, y la sua determinació pot proporcionar-me lo gust de retornar á V. V. sos estimats fills. Mentrestant, tinch la satisfacció de anunciar á V. V. que tots están bons, y de oferirme á las suas ordres com lo seu mes atent y S. S. Q. S. P. B.—Lo Compte d' Espanya.»

XIV

LOS NACIONALS

Los que no han vist mes que las forsas ciutadanas de aquestos derrers anys, y fins las del bienni de 1854-55, no poden dir que hajan vist nacionals.

Es precis haver vist los batallons, escuadrons y baterías que en los anys 1837, 38, 39 y 40, ab diferentas organiscions existian en la Capital de Catalunya, pera compendrer lo modo sério y formal ab que 's prenia llavors aquell servey; lo esperit de cos que animava á la gran majoría de sos individuos; y fins lo diferent color polítich que colectivament al enfront los uns dels altres mostravan.

Com que hi hauria llavors la guerra ab los *facciosos*, l' exércit regular se trobava casi tot en campanya, y los nacionals eran los que montavan las guardias y donavan retens en diferents punts de la ciutat, y fins alguns váren esser movilisats y sortíren á operacions en moltas temporadas.

A forsa d' exercicis en los dias de festa, arrivaren á adquirir moltas de aquellas forsas una instrucció militar molt recomanable; y 's presentavan ab una marcialitat que 'ls feya figurar dignament al costat de las forsas del exércit en las paradas y revistas en que junts se trobavan.

Y contribuïa molt á aquest efecte lo complert del equip que portavan, per mes que fos á las horas per demés complicat.

Figúrense los que no hajan vist un guardia nacional, com llavors se'ls deya, un individuo ab una levita, bastant llarga, de panyo blau de cel, ó color Cristina, com se deya també, y pantalon del mateix, en lo hivern, y blanch, de fil, en lo estiu; lo pit creuhat per dos corretjas blancas de quatre dits d' ample, als extrems de una de las quals penjava una cartutxera de forma majó, y als de l' altra un sabre, trastes abdos que, malgrat estarne un tant subjectats per altre corretja igual en forma de cinturón, no dei-

xaban de assotar bonicament las pantorrillas y ancas, quan lo tal individuó se veyá en la precisió d' apretar un xich lo pas.

Afegint áaxó duas xarrateras d' estam, com un plat de postres, ab sarrells de mitg palm; un barret, ó murrió, com un test dels avansats de posar flors, ab unas carrilleras de metall groch de dos dits d' amplada, una xapa de igual metall, de 3 quarts en quadro, y un plumero alt de un palm y mitg; y un fusell de pedra de un pes que Deu ne dó; y vejes' si te comparació un home, axi equipat, ab un voluntari del 55 ó del 70 ab una sensilla brusa, una lleujera canana, un microscópic kepís y la carrabina Minié.

Y si en lloch de un sensill individuó nos fixem en un dels dotze ó catorce *destralers* que devant dels batallons marxavan, al equipo dalt dit deurem afegir un devantal blanch de pell que'ls cubria pit, ventre y camas, una destrál, picot, pala, axada, ó xarrach que al coll portavan, sens per axó dexar lo fusell que duyan creuhat á las espatllas; adornar-los ab una gran barba postissa penjada á las orelles; y convertir lo, ja prou gran murrió, en una gorra peluda granadera, de dos palms y mitg de alt y un plumero altre tant.

Encara 'm sembla que veig baxar per lo *carrer nou* un dels batallons al·ludits, ab fileras de meitats de companyia, que omplia de part á part aquell ample carrer, y que al compas de una marxa molt pausada anávan gronxant un bosch de plumeros vermells, grochs y verts, dels granaders, fusellers y cassadors, precehíts per la blancor dels devantals y plumalls dels destralers.

Per suposat que á aquestos batallons no 'ls faltavan llurs corresponentas músicas, algunas de mérit bastant recomanable, y en los que, no contrastant, figuravan molts músichs, solsament de afició que s' ho feyan per poderse donar de baxa en lo servey actiu y no tenir que donar retens y muntar guardias.

XV

TEATRES EN LOS CONVENTS.

Altres dels medis de que 's valgueren los batallons de nacionals de aquell temps pera completar son equipo y vestuari, fou lo de establir teatres en los convents que 'ls servian de *Principals*, hont representavan alguns individus d' ells mateixos com aficionats; y axí recordo haver-se donat representacions en las iglesias dels Capuchins, S. Agustí y Jesús de Gracia, y en los refectors del Carme, de la Mercé y de Montesion.

En aquest darrer se fundá la societat del Liceo que havia de dotar mes avant á la ciutat de un dels primers teatres d' Europa, y en ell se representaren no sols comedias y dramas, sino també óperas sèrias, estrenantshi «La Fatuchiera» de nostre compatrici Cuyás.

Y ja que d' aquest malaguanyat compositor parlo, recordaré haver sentit á un parent meu y amic de aquell, al següent dia del de sa mort, que en la nit en que ho feu digué als que rodejavan lo seu llit: «¡Are deu morir la Fatuchiera en las taulas de Montesion: y are mor aquí tambe l' autor d' ella!»

XVI

LA VINGUDA DE LAS REYNAS.

Acabava jo de sortir del col·legi pera entrar á estudiar filosofia, com ne deyam llavors, quan un dia un gros repicament de campanas y 'l soroll de las músicas que anavan per los carrers sonant los obligats himnes de Riego y de Bilbao anunciaren als Barcelonins que una abrasada fraternal en los camps de Vergara havia posat fí á la desastrosa lluita que tants anys feya destrossava las entranyas da la Mara Pátria.

Te-Deum, paradas y alimarias parexian haver fet oblidar para algun temps las diferencias polítiques que dins de

la ciutat bullian; y altre tant succehi quan, al cap de pochs mesos, arrivá la noticia de que las Reynas venian á pendrer los banys de mar á Barcelona.

Per tot arreu se feren preparatius pera obsequiarlas; se guarniren ab pessas de roba de colors los carrers y plassas, y 's va aixecar un grandíssim arch de triomf en lo «plá de la Boquería» hont entonaren himnes algunas noyas vestidas de ninfas, y ompliren de coronas y flors lo carró triunfal en que feu la entrada la Real familia.

En la plassa de S. Jaume, lo fróntis de la casa de la ciutat, (per algú molt acertadament calificat de «montanya de pedra») estantne sols comensat, se va completar sa perspectiva ab biombos de fusta y drap, figurante paraments, balcons, cornisas y columnas; pero lo que mes cridá la atenció entre 'ls festeitgs disposats per l' Ajuntament, fou un castell que se va alzar dalt de la muralla de mar, en lo replá de enfront á S. Sebastiá, al extrem de la pujada que 's deya dels lleons, per havern' hi llavors posat dos de molt grossos, de guix, sobre dos pedestals al peu de dita pujada.

Aquell castell, empero, mes que de foch, podria haver-se dit de fusta, tanta era la que en éll se va emplear. Figurava una gran fortalesa ab murallas y torras, formant pisos en disminució, y pintadas sas parets imitante pedras; pero tant com prometia la apariencia de aquella gran massa, va tenir de insustancial y tonto lo que en ell devia esser lo primer, los fochs que en ell devian cremarse.

Lo públich va demostrar de una manera bastant estrapitosa lo seu desagrado la nit que 'l calaren, y un conegut escriptor que col-laborava llavors en lo «Diario de Barcelona» ab lo pseudonim de Aben-Abulema, D. Joan Cortada, li dedicá un article en que, entre altres cosas, deya que lo tal castell se havia reduit á: cohetes, ruedas y »bombas; bombas, ruedas y cohetes; ruedas, cohetes y »bombas; ruedas, bombas y cohetes.»

XVII

LA ARRIVADA DE ESPARTERO.

Al cap de unas cinch setmanas de arribada la familia reyal, y apres de haver obligat á refugiarse en Fransa á las derreras forsas del exércit del pretendent D. Carles, entrá triunfalment en Barcelona lo general Espartero.

La arribada que se li feu fou de lo mes entussiasta, y m' apar encara veurer lo *héroe de Luchana*, com se 'l nomenava llavors, en la rambla de S. Joseph rodejat de una gentada que no dexava caminar lo seu cavall, li besava las mans, y, los que menys podian fer, se contentavan dient que li havian besat las camas, la espasa, ó los faldons de la casaca.

Ab lo general Espartero vingué un gran cos d' exercit, tan nombrós que fou precis allotjarne molta part per las casas, cosa que no s' havia vist en Barcelona, y tinch ben presenta la alegria que 'm causá veurer arribar á ma casa un capitá d' artillería ab son assistent y cavall.

Ab tal ocasió se va donar una gran parada pera obsequiar á la Real familia, cridant molt l' atenció en lo desfile la arroganta figura del general Leon, muntat en un gran cavall tort, vestint lo brillant trajo dels húsars de la Primcesa.

XVIII

LA MORT D' EN BALMES Y EN BOSCH.

Molt poch durá la especie de treva que en l' exterior al menys presentá Barcelona apres de la arribada de las Reynas, y prest comensaren á traslluirse los esforços que pera fer triunfar sas particulars aspiracions farian los dos partits polítichs que llavors se disputavan lo predomini, entre'ls adictes á la dinastia de D.ª Isabel 2.^a

Y á mitjans de Juliol tornaren á comensar las bullan-gas, á haberhi corregidissas y tancaportas y tochs de lla-

mada y generala per los carrers per los timbalers dels batallons de nacionals. Y un dia féren una especie de manifestació, com ne diriam are, en honor del Duch de la Victoria, los de un partit, en que figuravan molts individus de las classas treballadoras, als quins batejaren sos contraris ab lo nom de «Husars d' Espartero,» al-ludint á la costum que aquellas classes tenian de portar lo jech al coll; y tres dias despres ne féren una altra com de adhesió á la familia reyal, los del altre partit, entre'ls que hi havia molts que portavan sombrero de copa blanquinos, qu' era lo de última moda.

Y com los del primer partit vejessen ab mal ull aquesta especie de comparació ofensiva entre las posiciones de uns y altres, y se creuhessen contestacions entre ells, tivanta com estava ja per demes la cosa, arremeteren aquells á sos contraris ab garrots que portavan ja molts d' ells á prevenció, y comensá una pluja de garrotadas que sembrá de barrets blanchs la plassa del Palau; n' enfonsá molts fins mes avall de las orelles dels que 'ls portavan; y feu donar á la bullanga de aquell dia, lo nom de «*la bullanga dels barrets.*»

Mes no pará la cosa aquí, puig enconats com quedáren los ánims de uns y d' altres, al dia següent fou destrossada la impremta del «Guardia nacional» y morts de mala manera dos subjectes dels mes caracterisats en lo partit que tan mall lliurat sortit havia en la bullanga dels barrets.

L' un fou un tal Bosch, á qui assassinaren poch menys que als peus del mateix general Espartero, al dirigir-se aquest á la casa de la ciutat. L' altre fou un advocat nomenat Balmes, que vivia al entrant del carrer de S. Pau, un poch avans de arribar á lo que 'n deyan volta de Sant Agustí, pero en la ma esquerra.

Com aquest derrer era un gran cassador, tenint, com tenia, porció d' armas de que disposar com á capitá de la milicia que 's trobava esser, se defengué llarga estona dels que l' assetjaban, per la part del dit carrer de Sant Pau, uns, y altres per la dels jardins que donavan al hort del

convent de Arrepentidas, deixantne no pochs fora de combat; fins que un mestre de casas pertanyent al batalló de sapadors dels nacionals, obrint un forat en la taulada lo va mal ferir, no sens rebrer en cambi altra ferida en una ma, que li causá axi mateix la mort al cap de pochs dias. Y com lo paroxisme á que havia arribat llavors la passió política, havia convertit á molts en verdaderas feras, no faltaren alguns que volgueren oferir á Barcelona per tercera volta lo esgarrifós espectacle de ensanyarse ab un cadavre, arrossegant també lo de 'n Balmes pels carrers de la ciutat com avans los de Bassa y Odonell.

XIX

LOS LLEONS DE LA MILICIA.

Per aquell temps tingué lloch (y perdonem Capmany lo gallicisme) una funció cívico militar pera cambiar las banderas y estandart dels batallons de la Milicia nacional, per uns lleons de llautó sostenint lo llibre de la Constitució, col·locats sobre un asta com las de aquellas, ab una munió de cintas.

Lo cambi se feu ab gran solemnitat, y los batallons anavan desfilant per devant la casa de la ciutat, hont lo Arcalde, com á gefe nat de aquella forsa, muntat á cavall vestint un brillant trajo y ab barret apuntat, los feya la entrega de las novas insignias, mentres donavan aquells los «vivas» de costum.

Las banderas y l' estandart foren apres depositats en la galería alta del ábsit de la Catedral, hont permanesquen alguns anys; y dels lleons, n' haurán pogut veurer dos exemplars, los qui hagen visitat la darrera exposició retrospectiva del «Centro de Maestros de obras» establert en lo segon pis del Institut del Foment del treball nacional.

XX

LO TEMPORAL DE L' ANY 40.

Seríam á darrers de Desembre de dit any, quan se des-

encadená en nostras costas un temporal com no recordo haverne vist cap d' altre en lo que m' arriba la memòria.

Y com lo port de Barcelona en aquell temps no 'n tenia mes que 'l nom, puig sense la contra punta de Ponent, la punta de Llevant arribava poch mes enllá de la Llanterna vella, aquella espantosa conmoció que del exterior venia, se arremolinava dintre lo semicírcol que formava la petxina del port en construcció, embestia ab furia sens igual lo rocam que servía de fonament á la Muralla del Mar; y (esgarriarse los que fa poch se pasejavau molt tranquils bon grapat de metres mes cap endins del mar de hont aquell rocam se trobava) arribá fins á saltar per demunt la dita Muralla y caurer quelcunas onadas, ó cops de mar, en lo carrer mitjansant entre aquella y lo convent de la Mercé, arreballantne de camí lo paraiguas de un curiós, y posantne á mes de dos de la manera que suposarse pot.

Quan hagué calmat aquell pavorós terratremol, totas las rocas de sota la muralla, de las Hortas de San Beltran y de la Montanya de Montjuich, se veyan sembradas de sacas de farina, pacas de cotó, barrils, arbres, velas y estellas de tota mena de despallas de barcos y carregaments, y sortir pél mitj de l's aigües del port las puntas de arbres també de altres bastiments que havian anat á fons.

Semblant temporal durá per l' espay de una setmana, ab mes ó menys cruesa, sentintse á tota hora del dia lo gran ronch del agitat element, y en la quietut de la nit la confusa cridoria, ensemps, de la maniobra dels atribulats mariners que tripulavan las nombrosas embarcacions.

Recordo que nostra casa de comers tenia en aquells dias á la descárrega una grossa fragata russa nomenada Catarina, qual capitá nos digué passat lo temporal, que la groixuda cadena á que estava aferrada la sua áncora principal, per la forsa de las brivadas havia obert un sech en lo macís cilindre de roure que formava son cabrestant, en qual sech s' hi amagava lo bras de un home.

XXI

¡COMENSEM!

Heus aquí una paraula que tingué lo privilegi de ser repetida y comentada per llarch temps per la inmensa majoria dels habitants de Barcelona en la época á que 'ns referim, y que va quedar com una especie de aforisme ó terme obligat que s' ha vingut després usant ab bastanta frecuencia; sols que quan s' ha fet desde allavoras, y se fá, es solsament en broma y com parodiant la situació prou séria, per lo demés, en que lo primer colp fou proferida.

Eram per lo mes de Octubre de 1841, y seguint los Espanyols la endiablada tasca que semblavan haverse imposat de anar sempre á tiros los uns ab los altres, y de mudar cada dia de governants, armáren sarracina en Pamplona, Madrit y altres punts contra la regencia d' Espartero; y no volguent ser menys Barcelona, si be que ab apariencia de voler sostenir á aquell, se formá una Junta que 's digué de vigilancia, que se sobreposá á las autoritats constituídas y acabá per desobeirlas completament.

Es precís confesar, no contrastant, que lo punt capdal de la desobediencia era tan del agrado dels barcelonins, que 's pot ben dir que en aquell particular la Junta de vigilancia de Barcelona interpretava fidelment las aspiracions de la inmensa majoria dels habitants de la mateixa.

Se tractava de fer desapareixer la ciutadela; y com estava prou fresch encare en la memoria de tots lo motiu de la sua erecció, los medis que pera ella s' emplearen, y lo paper que fins allí havía desempenyat, mes de assot que de protector de la ciutat comptal, sobre aytal particular no existía casi be diversitat de parers entre los patits, que sobre altres punts se trobavan sempre disposats á rompres' la crisma en un dos per tres.

Així fou que quan après de una borrascosa sessió en

que 's reuniren totas las autoritats y comandants de la Milicia, malgrat la oposició manifestada ja avans per lo capitá general Van-Halen, y en aquell acte, per trobarse aquell ausent, lo jefe polítich Valdes, se decretá lo enderrocament de la obra de Felip V, tota la dita Milicia y una munió de poble acudí als glácsis de aquell fort pera veurer com se arrencava la primera pedra.

Llavors fou quan lo degá de la Junta de vigilancia y Deputat provincial, En Joan Anton de Llinas, aprés de haver evocat en una entussiasta arenga alguns recors que feyan ominosa la presencia del dit fort pera tot bon catalá, agafant un picot, preferí aquellas paraulas que tan repetidas han sigut aprés.

En ocasions com aquestas, nostres lliurellíssims avis, nostres venerables concellers, no deyan mes que *Comen-sem!*

Mes era dejorn encare pera tan gran empresa, y lo poch que allavors se va enderrocar, fou de nou construit, y mes alt encare; fins que, passats 28 anys, se torná á enderrocar, y aquesta volta totalment; pera esser substituít per lo que s' anomena avuy Parch, y ab sos preciosos jardins y amples caminals facilita esbarjo y diversió als Barcelonins y atrau la curiositat dels forasters que 'ls visitan.

XXII.

LOS FANALS DE GAS.

Iniciada per l' Ajuntament de Barcelona á darrers de 1840 la idea de enlluminar la ciutat per medi del gas, lo de 1841 la portá á cap, firmantse la contracta pera fer la fábrika, en 3 de Juliol de dit any.

Y si be era conegut ja en la ciutat aquell sistema d' enlluminació per la introducció que n' havia fet ja desde l' any 1862 la may ben ponderada Junta de Comers en las escolas de dibuix que sostenia en son grandíós palau, conegut per la «Llotja,» la noticia de la sua adopció en lo

general de la ciutat, excitá grans murmuracions y produhí una gran alarma en una bona part del vehinat de Barcelona, á causa, en part, de alguns interessos creats que perjudicats se creyan ab lo cambi; y en part també, de la ignorancia de molts respecte de las condicions del fluit enlluminador.

Deyan aquestos, que la facilitat ab que s' inflamava aquell flúit originaria contínuas desgracias, y que en una ciutat hont eran continuas las conmocions y 'ls disturbis, hont se desempedraván cada punt carrers pera fer barricadas, y s' acudia á tots los recursos per defensarse y atacar, era molt fácil que, expresa ó casualment, se rompés alguna de las canonadas conductoras, é inflamát lo flúit s' extengués lo foch com per una reguera de pólvora, y una explosió general causes la ruina de barris enters.

Lo temps empero, y las explicacions que los mes inteligents anáren donant de las veritables condicions del nou llum aná dissipant aquellas prevencions, y á derrers de Octubre del següent any 1842 comensá á donarse l' espectacle de sustituir una part dels fanalers la escala y la caixa dels gresols per lo bastó ab lo fanalet á tall de llansa, reunint en torn de quiscun tota la quitxalla del barri per un llarch temps la que no s' cansava de veurer la facilitat ab que s' encenia un llum tan bonich y á qual claror disputavan si 's llogia mes ó menys be y á tal ó quada distancia de la repisa ó canalobre.

¡Mes ay! que aquellas poch perillosas murmuracions y aquellas inofensivas disputas havian de acabar ben tart, fetas oblidar per fets dels mes tristos que en sos anals registra Barcelona.

XXIII.

LAS BOMBAS D' ESPARTERO.

«L' any de las bombas.....» «Per las bombas d' Espartero.....» «Quan váren bombejar Barcelona.....» «Pél bombetx.....»

Veus aquí també unas frases que han sigut y serán encare repetidas per los Barcelonis, molt mes encare que la de: «Comensem,» y ab espressió sempre trista y melancólica, may burlona y alegre com se fa ab aquella.

¡Quántas llágrimas féu llensar aquell funest aconteixement! ¡Quants sustos ocasioná, que costáren la vida á no pocas naturalesas débils y delicadas! ¡Quantas familias vejeren desapareixer en pocas horas sas modestas fortunas á forsa de travalls acumuladas!

Soliviantada estava la opinió pública com jamay ho hagués pogut estar; en vista de la gravetat de las novas que venian circulant, y lo rabiós encono ab que en la prempsa periódica lluitavan, no ja 'ls dos partits en que fins llavors havia estat dividit lo bando lliberal, sino ells y un tercer que per aquell temps comensá á figurar en nostras civils discordias.

Lo moderat «Papagayo» y lo progresista «El sapo y el mico» rivalisavan en qui mes verí podia llansar é indecencias proferir contra los seus contraris; ab la ploma no sols, si que ab lo llapis á mes, puig per medi del grabat se representava á las autoritats y á las personas que figuravan al devant de abdós partits en las posicions mes infamas y exhibintlas á la vergonya pública. Y mestrestant «El republicano» concitaba las iras populars contra tot lo existent, plantejant obertament y ab lo major desenfado los mes trascendentals problemas socials.

Tants materials acumulats devian necessariament produhir ben tost un horrorós incendi, y axí fou.

La entrada de uns pilots de gent per lo portal del Angel, que 's resistiren á pagar lo dret que se 'ls exigia per lo vi que portavan, fou lo pretext que serví pera comensar la gran tragedia de que Barcelona havia de ser teatre en breu.

La guardia de tropa que hi havia en dit portal prengué part en ajuda dels guardas de portas, ó *burots*, com los hi deyan, y fou apedregada. També foren insultats y detinguts diferents gefes militars per aplechs de paisans y

nacionals; y après de dos dias de sorda ajitació, de corre-dissas, tancaportas y llamadas, esclatá lo conflicte ab la mes espantosa intensitat.

A una descàrrega feta per una columna de tropa que pujava, segons digueren, per la Argentería, contestáren los que estavan per los balcons, terrats y derrerera las barricadas; y prompte lo foch de fusellería y artillería resoná per diferents punts de la ciutat, barrejat ab lo toch de somatent de algunas iglesias ocupadas per los nacionals y paisans.

Corregué al poch, sense saberse com, la veu de que en aquella mateixa «Argentería» la tropa entrava al saqueitj, y aquesta veu fou la senyal de posarse en armas tothom pera hostilisar las forsas del exércit.

Y recordo que 's digué llavors que en la dita Argentería se tiraren, no sols tiros y pedras, sino fins taulas y calaixeras; y en lo *carrer nou*, testos, baranas de tarrat, y fins garrafas plenas de oli de vidriol.

Al toch de somatent comparegueren molts paisans y nacionals dels pobles del plá, escalantne las murallas, y las tropas se retiraren als forts ab las autoritats.

Al dia següent se constituí una Junta de la que formava part un fuster del Padró nomenat *Bernat Xinxola*, y com en moltas de las al·locucions de que feu gran gasto aquella corporació, era aquell lo primer firmant, après de las paraulas ab que termenavan aquellas de: «Patria y llibertat,» de axó ne nasqué altre frase que obtingué per molt temps gran celebritat y que encare repetim á voltas los que'ns ne recordem, de: *Patria y llibertat, Bernat Xinxola*.

La retirada de las autoritats als forts, feu preveurer desde luego que aquestos no deixarian de fer foch contra la ciutat, per lo que molta gent va sortir d' ella cap á Barceloneta uns, y altres cap als pobles vehins, de Gracia, Sarriá, S. Andreu, etc., etc.

En lo primer de aquestos pobles nos trobavam nosaltres la vetlla del 16 de Novembre, quan tot plegat pujá

un estadant que teniam en los baixos de la casa y nos digué que venian las tropas de Barcelona y que 's temia que airadas per sa passada derrota saquejarian com havian fet en aquella ciutat.

Comensat haviam tot just lo sopar; mes no tinguérem pas ganas de termenarlo, sino que, espahordits com estavam, y veyent que per lo carrer immediat pujava una negró de gent en direcció á la iglesia dels Josepets y cap á las montanyas vehinas, agafarem las conxas y flassadas que unicament nos n' haviam portat, atés lo rigor de la estació, y emprenguerem també lo camí de la montanya anantnos á recullir en una casa de camp que coneguda teniam.

Allí ajeguts ab moltas altrás familias en una espayosa entrada, sobre unas pocas pallas, sentint xiular lo vent per las escaletxas de una maltancadora porta, vingué á agravar lo trist de nostra situació sentir la llunyana remor de uns fochs de artillería que los primers que sortiren á fora lo baluart pogueren veurer produhíts per las bombas que sobre la infelís Barcelona llansava son padraastre Montjuich.

Y ¡ay! que fou alló sols lo ensaig de la gran funció que á representar se disposavan abdos; puig que si be parátost en aquella nit lo foch que alarmat nos havia, se va reproduhir ab greu furia lo dia 3 del Desembre següent.

Pavorós fou lo espectacle que oferí Barcelona en aquell intermitj, puis amenassats cada dia de recomensarse lo hombeig, aprofitavan los vehins aquell espay pera transportar los objectes mes preciosos á llochs que 's creyan mes á cubert de las bombas, y formar prop de las parets de las iglesias y edificis de mes robusta construcció lo que 'n deyan *parabombas*, ó sia fileras de groixudas vigas arranbadas per un cap á las ditas parets, y aseguradas per l' altre en los empedrats dels carrers formant una especie de teulada de pronunciadíssima pendent.

Y quan, retxassada per Espartero y son ministre de la guerra, lo general Rodil, la intermediació de personas tan respectables com mon antich catredátich lo savi abat

de S. Pau, D. Joan de Zafont, y lo virtuós bisbe Martinez San Martin, la amenassa va venir á ferse realitat; quan en la funesta nit del tres de Desembre, vigilia precisament de Santa Bárbara, patrona dels artillers, los obusos y morters manejats per aquells empengueren la tasca de convertir en runas los edificis públichs y particulars de que tan justament ufana estava la comptal ciutat, un crit de suprema angoixa ressoná per tots los ánguls d' ella, y digueren tots los que ho presenciaren que era espectacle capàs de trencar lo cor al home mes empedernit lo que llavors presentavan sas plassas y carrers.

Indignats y sedents de venjansa los uns, consternats y aterrorisats los altres, tots corrian y s' atropellavan cercant hont guarirse de la pluja de ferro que espargia per tot arreu l' incendi y la ruina. Donas desoladas ab sos fillets als brassos, vells y nins s' empenyian y remolinavan á las portas de las iglesias, dels soterranis y altres llocs que 's consideravan segurs; personas compassivas que trasladavan á brassos pobres malalts, vehins que s' exposavan á esser víctimas de nous projectils al apagar lo foch que en alguna de sas casas havia calat algun dels caiguts... veus' aquí lo que substituït havia á l' animat tragí, á la afanyosa activitat que en temps normals ha vingut presentant ja d' antich temps la segona capital d' Espanya.

Tres noms se feren llavors molt célebres entre los Barcelonins, á mes de lo de 'n Bernat Xinxola, y fóren: lo del fogós Gefe polítich D. Joan Gutierrez, á qui lo «Papagayo» feu objecte de crua guerra, nomenantlo D. Juan Guirrilla; lo Peixeté, individu que malgrat lo seu modest ofici, arribá á exercir gran autoritat entre 'ls revoltosos; y Echalecu, lo governador de Monjuich, contra qui 's dirigiren no pocas malediccions, com á executor que li tocá esser de la terrible resolució de bombejar la egregia capital de Catalunya.

(Acabaré.)

TEODOR CREUS.

AL DESPOSORI

DE D. CLAUDI LOPEZ Y D.ª MARÍA GAYON.

I.

PRETENENT ser esposos de María,
los joves de la tribu de David
al temple portan sos bastons un dia,
mes sols lo de Joseph queda florit.

Al mateix temps una coloma blanca
baixa á posarse en son castíssim front,
com dihent als jueus:—En eixa branca
vol fer son niu lo Redemptor del mon.—

Iniciada la Verge en lo misteri,
l' espós accepta que li dona 'l cel,
y del real profeta en lo salteri
cantan á chors les filles d' Israel.

Set aurores després del prometatge
se celebra l' angélich casament;
lo cobricel es de verdós fullatge
d' hont ruixades de flors fa ploure 'l vent.

Los aucellets saludan als esposos,
ab voliors de Seráfins fent chor;
y ab llabis plens de mel y mitx desclosos,
sos peus adora y sos vestits la flor.

Coronada de roses y poncelles
María puja al resplandent altar,
mirántsela geloses les estrelles
que ja son front voldrian coronar.

L' ángel del pur amor y l' innocencia
estén sobre ells les ales com un vel;
ell que dels cors cull la divina essencia
encens tan pur may ha pujat al cel.

L'humil fuster no gosa alsar la vista
á la Reyna de Sion, mes en son dit
posa un anell riquíssim d' amatista
y en místich jou queda á la Verge unit.

II.

De Sant Joseph y de María á exemple,
avuy vosaltres dos vos heu lligat;
de genolls vos he vist dintre del temple
quan vostres cors unia 'l sant Prelat.

Com Jesucrist en la sagrada taula,
lo místich pa dels Angels vos partí,
com del Caná en les bodes, sa paraula
les aygues del amor tornant en vi.

Sia en la mar serena de la vida
vostra barca l' amor y la virtut;
volau al port hont lo Senyor vos crida,
lluny dels esculls hont tantes s' han romput.

Bogáu, bogáu; per guia dels esposos
Deu ha posat l' Arcàngel sant Rafel:
en vostre nou estat siáu ditxosos,
també per eixa porta s' entra al cel.

En tos jardins, oh Claudi, enamorada
florezca la palmera d' Alacant,
y com de dàtils d' or l'has coronada,
te vaja ab tanyes hermosos coronat.

Eixos brillants, María, ab que t' enjoyas,
estrelles de ton front y de ton pit,
sian símbol puríssim de les joyes
ab que Deu embellí ton esperit.

L' hermosura del cos es una rosa,
naix al matí y al vespre 's musteheix;
la de l' ànima pura y amorosa
cada dia y cada hora reflloreix.

Imite ell á Joseph y tu á María;
y, com al lloch de Nasaret felís,
vindrá Jesús á fervos companyia
y ell fa d' una cabanya un paradís.

JACINTO VERDAGUER, pbre.

À IGUALADA

¡Avant!

Bella ciutat d' Igualada.
Bciutat hermosa y lleal,
la de tanta anomenada
per feynera y industrial;
si avuy trista y melenjiosa
ta estrella negra 't té closa,
escolta la amiga veu
de qui 't voldria ditxosa
com lo bon desitg t' hi veu.

Fou un dia en que 't voltavan
la riquesa y l' esplendor,
los telers traquetejavan
ab los cants del texidor,
y així 't guarnias ta historia
com si entre 'ls cants y cridoria
de la gent al trevallá
texissis mantells de gloria
pera 'l poble catalá.

Quan la guerra malchida
venia á durte 'l francés
ta bravesa may mentida
li mostravas un cop mes:
y ton poble en la batalla
al raig sech de la metralla
de la victoria segú
fent de son pit la muralla
no t' aterrava ningú.

Y quan la Pau benefactora
tornava alegre y gentil
somrihente encantadora

com una albada d' abril,
lo treball de ta gent brava
sentias ab mes vigor,
lo telé altre cop saltava
y á ton cel sols l' entelava
la fumera del vapor.

Mes avuy sembla que 's venja
la sort de tú, calla 'l mall,
la pols y 'l rovell se menja
l' eyna santa del trevall,
y plorosa, ressecada
com á joya abandonada
trista y sola aquí t' estás
com una ánima apenada
qu' espera 'l ditzós abrás.

Tas donzellas, flors flayrosas
de front hermós com lo sol
sembla qu' estigan ansiosas
com si las fessis dur dol;
y son jovent s' exaspera
quan sent dir que 'l passat era
mes valent per 'ná endevant,
y ell no vol quedá endarrera;
vol ser digne, vol ser grán.

Y ho será: noble Igualada
sols de los fills ab las mans
ta miseria haurá acabada,
serás mes rica qu' avans,
tots los bens sentirás ploure,
tas fibras fará conmourre
lo soroll de los telers,
y l' aygua vindrá á fer mourre
tos molins y tos tallers.

Hermosa ciutat del Noya
ciutat bella y industrial,
de la patria rica joya
per feynera y per lleal,
ves avant sempre en los passos
y tornarà ton tresor,
ab lo carril feste 'ls llassos
y de los germans als brassos
heurás la vida y 'l cor.

JOSEPH FRANQUESA Y GOMIS.

UN VETERANO

A RRUPIT dalt del terrat,
Sots l' eura que 'l sol li tapa
Boy fent ab sa crossa 'l mapa
Del últim mes fort combat;

O ronsejant per la sala
Tot discutint, impassible,
Quina ferida mes fible,
Si la del reuma ó de bala;

Aixís tot temps, capficat,
Observareu ab tristesa
al qui tingué per empresa
«La patria y la llibertat.»

Res vos sobti, si á son tom
Sentiu que 'l cor s' os imposa
Devant la runa polsosa
D' aquella gloria sens nom;

Mes, si 'l voleu saludá
Com son heroisme demana,
Crideu á son prop: «¡Luchana...!»
Y 'l mort se redressará.

JOAN PONS Y MASSAVEU.

REVISTA LITERARIA.

MARS.

Com ja s' havia anunciat aquest mes s' han posat en ensaig y estrenat en lo Teatro Romea, la comedia en tres actes *Dins Mallorca* de D. Ramon Bordas, y las pessas en un acte *L' As d' oros* de D. Joseph M.ª Lassarte, y *A ca' la Sonàmbula* de D. Joseph Feliu y Codina.—A l' Espanyol (com també havíam anunciat) s' hi han estrenat las duas pessas en un acte *Un bateig á cops de punys* de D. Jaume Molgosa y *Lo Desmemoriat* de D. Armengol Font y Santmartí.—A l' Odeon se deu haver posat ja en escena la comedia del Sr. Piquet *Los amos y 'ls dependents*.—Al Liceo la pessa arreglo del francès dels Srs. Aulés y Llanas *Vots son trumfos*.—En lo Teatro Principal de Gracia s' hi ha posat en escena la pessa *Conquista fracasada* del Sr. D. Joseph Catarineu.—La Societat Moratin n' estrená un' altre titulada *Mona y Mico*.—També la societat humorística lo Niu Guerrero representá una humorada del soci Sr. Junyent ab lo títol *De fanalé á guerrero*.

En una funció que 's celebrá en las Escuelas Católicas de Mataró s' hi representaren una comedia en dos actes *La nit de Pasqua ó 'l robo castigat*, y una pessa en un acte *Lo porch y l' ase* originals del Revnt. Dr. Bosch.

Finalment, lo distingit y popular compositor R. Barbieri, está posant en música 'l llibret de una sarsuela valenciana de D. Eduart Escalant que s' estrenará aviat en una funció preparada pel *Rat-Penat*.

Continuan obrintse certámens. Se pot dir que no hi ha cap societat que no celebri 'l seu. Aquest mes se n' han anunciat moltíssims pero parlarem no més dels més importants. La Academia de Bonas Lletras acordá proposar á la Diputació provincial de Barcelona la celebració d' un certámen ab motiu del Centenari de Calderon, admetenthi la llengua catalana, pero aquest darrer extrem fou rebutjat per lo cos provincial, essent aixís que la majoria dels que 'l forman son catalans.—Lo Centre Catalanista Provensalench ha acordat celebrar cada dos anys un certámen literari com ja celebrá 'l primer en Novembre de 1880. Ademés te 'l projecte de celebrarne un cada tres mesos als que sols podrán concórrehi los vehins de Sant Martí de Provensals.

Entre 'ls festeigs que 's celebrarán á Palma de Mallorca per las festas y firas populars que 's preparan, la Junta organísadora de las mateixas ha acordat la celebració d' un certámen literari-científich-artístich, qual cartell ja s' ha publicat

Igualment ha vist la llum ja lo cartell pera 'l certámen que la Joventut Catòlica de Tortosa celebrará per las festas de la Mare de Deu de la Cinta, lo Setembre vinent.

Per últim un altre certámen no ja literari sino artístich se celebrará aviat á Madrid, la Exposició de Bellas Arts. Los pintors y escultores catalans, tan los que viuhén á dintre, com á fora de Catalunya, pensan concórrehi. Desitjem que fassin lo bon paper que en concursos semblants han fet sempre las arts catalanas.

Per tot aquest mes en las societats catalanistas se han donat conferencias interessantíssimas sobre diversos temas. A la Associació Catalanista d' Excursions Científicas D. Eduart Tàmaro ha continuat sas conferencias sobre *Nocions d' Arqueologia*, D. Antoni Aulestia y Pijoan ne doná una sobre *La llengua catalana á las excursions*; y en un altre D. Odon Martí parlá sobre *Andorra y Suissa*.

En la Associació d' Excursions Catalana D. I. Martí Turró continuá sas interessants conferencias sobre un *Curs d' astronomia popular*; D. Valentí Almirall disertá sobre *Una Excursió á Puigcerdós y Andorra*; D. Leandre Pons y Dalmau desenrotllá 'l tema *Aplicacions y Consells*, y 'l President de la sobredita societat parlá sobre las *Relacions d' aquella associació ab las del extranger*.

En algunas otras societats s' han donat importants conferencias ó s' hi han llegit travalls de válua; sobre tot en las duas catalanistas hem sentit ressenyas ó memorias d' excursions portadas á cap per aquellas associacions que las honran moltíssim.

Las obras catalanas publicadas aquest mes son ben pocas, sols podem apuntar un follet publicat per la Associació d' excursions Catalanas titolat *Travalls llegits á la vetllada necrológica que dita associació celebrá á la memoria dels catalans ilustres morts durant l' any 1878*, y la obreta que D. Lluís Duran y Escayola ha publicat ab lo títol: *Temas pera exercitarse á traduhir del catalá al castellá*.

Han sortit dos nous setmanaris escrits en catalá: *Lo Senyor Canons* á Barcelona, y *Lo Xiulet del Carril* á Vilanova.

Se ha inaugurat una nova societat catalanista ab lo títol de *Elissa Boldun* donant una vetllada lírich-literaria. Han continuat celebrant vetlladas literarias y musicals las altres societats catalanistas Lo Círcol de la Joventut mercantil y la Violeta de Barcelona, y la Secció literaria del Centre Graciense.

SUMARI

THEODOR CREUS.	Cosas que passan quals recorts s' esborran.	81
JACINTO VERDAGUER.	Al desposori de D. Claudi Lopez y D. ^a María Gayon.	114
JOSEPH FRANQUESA Y GOMIS.	A Igualada.	116
JOAN PONS Y MASSAVEU.	Un veterano.	118
	Revista literaria.	119